

ОСВІТА І РЕЛІГІЯ: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМИН

Юрій ТЕРЕЩЕНКО

ВІРА ЯК СВИТОГЛЯДНИЙ КРЕАТИВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Хто знає мало, той мусить усім вірити
(Народна мудрість)

*У кожного часу, в кожній сфері є своє
пріоритетне завдання*
(О.Шпенглер)

У статті йдеться про віру як вектор педагогічних зусиль та смислове різночитання її церквою та школою, про значущість віри для творення громадянського суспільства, укорінення толерантності, розбудови особистісно-орієнтованого навчання. Віра характеризується як переконання, персоналізований світогляд, відправна точка життєдіяльних зусиль, свідоме визнання людиною істинного на підставі переживання суб'єктивно значущого, як неодмінне доповнення до аргументації розуму. Загострюється увага на тлумаченні віри як довіри людини до себе, наявності в неї сформованого власного закону смислової життєдіяльності. Означено питання, які варті дискусії із приводу тлумачення віри як персоналізованого світогляду. Висловлюються судження щодо започаткування релігійного сегменту педагогічною наукою освітньо-віросмислової траєкторії.

Нинішній період в історії України по праву вважається особливим, оскільки характеризується якісними смисловими зрушеннями у всіх сферах буття. Власне національне державотворення, пришвидшене дистанціювання країни від міражів, міфів та стереотипів тоталітаризму, а отже, і від надмірної колишньої жорсткої залежності українців від державних регулятивів, які утворювали собою основу основ суперечностей у культурі за радянських часів, — ось те, що характеризує його насамперед.

Наслідок розблокування означеної суперечності — поява в суспільному й освітянському житті та функціональності основного суспільного інституту

Юрій Терещенко. Віра як світоглядний креатив життєдіяльності людини

людинотворення — навчально-виховних установ України — багатьох розривів, які у своїй сукупності говорять про таке. По-перше, Україна еволюціонує за новим для себе вектором розвитку, що підносить для будь-кого значущість освіти та освіченості, здатності бути самостійним, заповзятливим, творчо мислячим, готовим до змін у житті, толерантним у ставленні до інших. По-друге, це еволюціонування потребує нових регуляторів, спроможних забезпечити в Україні перехід від стихійно-свідомого процесу розвитку до стратегій діянь, вибудованих у річищі теорії творення відкритого громадянського суспільства [1,45], укорінення ідеалів демократії та відповідного світогляду.

Осереддя такої теорії — це сама людина, її громадянські права й обов'язки, соціальний захист, проблеми повсякденного посилення духовних, матеріальних та фахових спроможностей. Тобто ця теорія орієнтована на масштабну та довготривалу справу, так би мовити, структуроване мисленнєво-духовне управління країною, яке зав'язується своїми смислами на ідеології плекання плюралізму й персоналізованого світогляду людини у вигляді віри: свідомого визнання істотного на підставі переважання суб'єктивної значущості.

Таке прочитання категорії «віра» дозволяє не тільки підноситися до розуміння того, чому, скажімо, «вироблення людиною свого світогляду й розвиток її як особистості це сутність двох сторін одного й того ж процесу» [2, 97]. Важливе воно також, як буде показано далі, з погляду привнесення новачій до наукового забезпечення навчання й виховання молоді, радше — приведення його педагогічного супроводу у відповідність до нинішньої картини світу, положень філософії діалогу, культури співробітництва, і, зрозуміло філософії освіти, яка є для педагогіки основою її антропології, а для державної політики в царині гуманітаристики — запорукою теоретичного осягнення, пояснення та практичного розв'язання проблем освіти та процесу розвитку людини в нових історико-культурних координатах.

Вектор педагогічних зусиль

Осмилення та розв'язання того, чим є та має бути для людини віра належить до важливих завдань педагогічної науки та педагогів. У вчительській праці воно є одним із найбільш злободених. А відправним та вельми значущим щодо цього осмилення, з одного боку, є тлумачення віри як ознаки соціального поступу та цивілізаційних надбань у площині етико-філософського бачення природи особистих життєдіяльних зусиль людини, а з другого — з'ясування того, чим є віра для кожного з нас.

У такому разі виникає необхідність зупинитися на такому:

1. Людина без віри немислима. Віра необхідна кожному: нам, вам, усім дітям Землі, бо вона є суб'єкт-психологічним станом та відправною точкою для життєдіяльних зусиль будь-кого.

ОСВІТА І РЕЛІГІЯ: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМИН

Краща ілюстрація тому — зміна історичних типів світоглядів, тобто уявлень людей про світ (сукупність явищ і процесів, які утворюють цілісність) та їх вірослову модифікацію. Кожен, певно, хто виявить бажання зафіксувати найбільш сутнісне в цих змінах, дійде такого розуміння. Цивілізаційний поступ — це невпинний рух людей до свободи, розширення перед людиною поля власної самореалізації. А віра — це особливий рівень свідчення енергетики загального духу, радше — характер персонального вибору людиною своїх особистих дій у руслі цього духу. Варто згадати хоча б таке. За міфологічним світоглядом першорядно значущим для людини є пам'ять про міфічних творців *першодій* та першосправ, тобто уявлення про основу творення колективного досвіду. А дотримання останнього нівелювало та скеровувало ініціативу індивідуальних зусиль. За релігійним світоглядом, вірословний дороговказ — це дотримання людиною раз і назавжди дарованих Богом істин, котрі ґрунтуються, на здоровому глузді, тобто на простих нормах моралі, а отже, справах, передусім, комунікативного плану. Інша артикуляція у філософського, науково-раціоналізованого світогляду, вибудованого на наукових знаннях. Людина має дотримуватися в житті істин добутих наукою, приймати на їх підставі власні рішення та нести за них персональну відповідальність. У такому прочитанні віра орієнтована на розширення людиною поля особистого самовиявлення.

2. Віра є свідченням «зацікавленої» оцінки, емоційно-світоглядного ставлення людини до реалій буття, радше — внутрішньою мовою її переживання [3, 27-29], ставлення до того, що пов'язано із вибором діянь. Недавні І.Герbart вважав, що прагнення та усвідомлений вибір зусиль є для людини «вибором переваг або непридатності» [1, 223], а отже діянням світоглядного характеру.

3. Категорія «віра» надзвичайно ємна, бо перебирає на себе зміст таких категорій як «праця», «істина», «добро», «свобода», «зрілість» тощо. Тож, наголосимо, без віри нам ніяк не обійтися, коли йдеться про буття та наступність, світовідчуття та світорозуміння, діапазон людського самовиявлення, осмислення вагомого з погляду минулого, справ сьогодення й прийдешнього.

Ось чому без віри неможливо уявити, скажімо, ані філософське прояснення тенденцій цивілізаційного поступу та пов'язаного з ним плюралізму й толерантності, ані плани подолання кризи та пришвидшення соціокультурного розвитку в Україні, ані справа оновлення змісту освіти, і, зрозуміло, нинішнє науково-педагогічне посилення смислових орієнтацій молоді та співвітчизників.

Щоб розвіяти можливі щодо цього сумніви повернемо увагу ось ще до чого. Цивілізаційний поступ та повсякденне буття людини завжди «зав'язується» на цінностях та потребах. За змістом ці поняття взаємопов'язані й такі, що одне одного взаємодоповнюють: цінність для людини — об'єкт його потреб; потреби — необхідність долучення до цінностей, тобто зацікавленість у їх послугуванні. Тому вони відіграють роль спонукальної сили, так

Юрій Терещенко. Віра як світоглядний креатив життєдіяльності людини

би мовити, місію запитів існуючого поза нами. І без урахування цього не можна відстежити як зв'язок людини зі світом, так і залежність людини від світу.

Цінність для людини є, таким чином, самокеруванням та самореалізацією в площині загальних потреб і, звісно, усвідомленим їх прийняттям. Із цінностями пов'язано набуття людиною сенсу життя, самокерування для самозбереження себе в пам'яті нащадків. Інакше кажучи, це сенс «живого життя», енергія вмотивованих самою людиною її зусиль у руслі життєдіяльних універсалій буття.

Отже є підстава вважати віру вищою цінністю максимально можливою життєвою самореалізацією, радше — внутрішнім архітектором самостійності та самодіяльності. А для відомого німецького педагога А.Дистервега — це вже не що інше, як **сенс та площина виховання, найбільш істотне в тлумаченні останнього** [, 71-72], а отже, й того, що є основою освіченості людини.

Віра в смислових різночитаннях

Віра для церкви й для школи є тим, що дозволяє їм знімати з людини відчуття негарантованості й невизначеності, тобто творити нормальність, доцільність та цінності під кутом укорінення вагомого з погляду власної філософії.

Віра релігійна — це глибоко емоційне прийняття людиною Бога як незаперечно існуючої надприродної сили. Кажучи словами богословів, віра — це правда, об'явлена Христом і виголошена церквою. Безпосередність її свідчення — готовність людини дотримуватися в житті канонів релігії та долати завдяки цьому зло. Тож будь-які докази для віри виявляються в такому разі зайвими. І додамо до цього таке. Віра для християнина не просто факт започаткування будь-чого бажаного, а по-справжньому «гідного й цінного», набагато вищого за наукові знання. Чому це так? Розгорнуту відповідь на це питання дає в енцикліці «Віра й розум» Іван Павло II. Він наголошує на тому, що віра й розум — це крила людського духу, завдячуючи яким на Землі зміцнюється совість і солідарність у сповненні людиною своїх обов'язків, укорінюється довіра поміж людей та любов до ближнього. І також, що віра в Бога полегшує людині сповнення громадських обов'язків, бо править їй за інтелектуальний вимір зусиль, джерело, з якого можна й треба черпати упевненість у правоті як діянь церкви, так і своїх зусиль, позначених мудрістю Всевишнього. Щодо філософської «мудрості світу», то вона, читаємо в енцикліці, «не хоче визнавати того, що її слабкість є умовою її сили,» і «збагнути, яким чином смерть може бути джерелом життя й любові» [6, 36], запорукою благодаті, надією на раювання в потойбічному світі. Ось чому найтяжчою та найбільшою провинною людиною церква оголошує її гріхи проти віри в Бога: холодність, бездушність, сумніви, скнарність тощо.

Після сказаного привернемо увагу до обставин, які проливають світло на віру в етико-філософському її прочитанні, однак, зробимо це після невеликого відступу із двома такими наголосами. Одним із найбільших

ОСВІТА І РЕЛІГІЯ: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМИН

надбань середньовічної культури по праву вважається набутий богослов'ям досвід навчання людини пізнавати та володіти змістом свого буття. Суть цього навчання добре сформулював П. Юркевич. Християнство, за його словами, виникло, сформувало та піднесло у світі особливу значущість духу людності, і започаткувало нову добу в історії людської цивілізації [, 467]. Це перший наголос. А другий такий: процесуальність, методи та засоби донесення церквою до людей знань про зміст людського буття, вкарбованих у Біблії, спонукало людність приставати до мудрості Всевишнього. А це доволі промовистий доказ педагогічної спрямованості вчительських зусиль церкви, та підстава вести мову про вчительську місію церкви як провідну поміж тих, які **практично** їй властиві. До речі, педагогічна класика, як і освітанський догматизм і авторитаризм, від якого світська школа силкується сьогодні позбутися, є продуктом канонізованого вчителювання церкви.

І віра у своєму світському прочитанні — це також смисловий дороговказ та вектор освітанських зусиль. Кажучи словами К. Юнга, віра є **головним та підсумковим наслідком усієї справи формування людини**. Вона засвідчує її вірність своєму власному закону. Причому вірність, вважає К. Юнг, — це поняття тотожне поняттю «довіра» [, 461-462] і слугує доказом здатності людини свідчити себе іншою особистістю.

Простіше кажучи, особистістю людина стає тоді, коли набуває власної суверенності, має індивідуальну неповторність, довіру до себе. Прояснимо, чому це так.

Віра — це неодмінна частка пізнання. За словами **І.** Канта, справжні судження мають три ступені: думку, віру й знання. Коли ми хочемо *щось довести та зробити висновок*, то неодмінно спираємось у своїх доведеннях на аксіому або ж беремо за основу вирішення справи щось незаперечно очевидне. Це робить віру точкою опори для набуття знань про значуще, і водночас дає змогу говорити про неї, як про творення духовного багатства, каталізатор розумових здібностей, силу, що забезпечує прорив думок, а отже — як про неодмінне доповнення до аргументацій розуму. Словом, віра є нашою здатністю до дій без попередніх апробацій, радше — це інтуїція, філософія вибору вчинку та діянь системного плану. Ось чому, на відміну від знань, віра не потребує для себе аргументації.

Жити власною вірою — це те саме, що мати впевненість у собі й бути сувереном, здатним у разі необхідності сміливо ставити все на карту. Це, до речі, робило й робить віру, разом із надією, формою сприйняття майбуття. Тому доцільно порівнювати надію зі снами людей, які не сплять, а дбають про те, щоб досягти в житті бажаного. Найкращий спосіб для цього — пошук істин, накопичення знань, необхідних людині для самовдосконалення.

Для людини емоційно визнані й прийняті знання та набуті з їх допомогою ідеї перетворюються на переконання та віру. Тому, як птаху властиво літати, так і людині притаманно прагнути до знань та кращого, а отже — до розширення простору власної діяльності, розкриття своєї глибин-

Юрій Терещенко. Віра як світоглядний креатив життєдіяльності людини

ної сутності. А віра до цього людину тільки підштовхує, намовляючи брати в спільники надію, тобто орієнтир зусиль, який виконує роль спонукальної сили.

У такому індивідуально-психологічному плані інституалізується структуроване управління соціуму й свідчить про себе філософія його відкритості. Творення такого соціуму в Україні стосується широкого спектра проблем демократизації нашого буття в цілому й освіти, зокрема, насамперед, у плані розкриття людиною своєї віросмислової сутності.

У такий спосіб можна пояснити, чому категорія «самовиявлення» та питання, пов'язані з духовно-теоретичним осягненням людиною картини світу, перетворюється нині для педагогічної теорії й практики на одну із провідних категорій, якщо не сказати — на основу розуміння та свідчення освітянської евристики.

Людина, з погляду філософії творення відкритого громадянського суспільства, — це не Боже творіння й не наслідок (продукт) суспільних відносин, бо не створена за тим чи іншим кліше. Людина — істота біосоціальна, ментальна. Вона живе та повсякчас демонструє світові свою власну інформаційну сутність [, 161-172]. Тобто, людина це — регулююче та самоінформативне утворення, що демонструє світові, знову повторимо слова К. Юнга, вірність власному закону, а отже, своє віросмислове кредо.

Найбільш істотне для творення такої людини в закладах освіти це — злиття, синтез та процесуальна подача знань із різних наук. На жаль, нині в закладах освіти, як вважають їх вихованці, чи не кожен викладач намагається робити з них фахівців зі свого предмету. Тобто викладачі дбають про розширення їх життя в якомусь одному напрямку, **позбавляючи тим самим можливості життя бути глибоким та повнокровно вагомим**. Особистісно-орієнтоване навчання, яке нині укорінюється на теренах України, переорієнтовує діяльність навчальних закладів з «освіти—викладання» на «освіту—людинотворення». Це має забезпечувати людині здатність стверджувати себе громадянином, носієм та креатором культури, для якого віра є самовиявленням свого «Я», радше — **світоглядним відточуванням мислення, тобто свідомості з погляду життєвої активності**.

Релігійний сегмент освітньо-віросмислової траєкторії

Досвід попередніх поколінь постає перед молоддю у вищих навчальних закладах у вигляді символів та знаків, які слугують їй за отримання інформації (знань). Таку подачу системних надбань людства релігія започатковує вперше. А від неї естафету символізації та трансляції універсуму переймає філософія та наука. Щодо релігії, то вона зберегла за собою тлумачення лише вузького спектру проблем буття, щоправда, **доленосно значущого для будь-кого**, пов'язаного з пошуком смислу людського буття — таємниці народження, смерті, любові. Ось чому, обізнаність із релігією, за подачею священнослужителів, дозволяє зустрічатися з тими, хто пішов у вічність. Педагогічний ефект від таких зустрічей — імовірність розуміння людиною смислу свого життя як окремого фрагменту і як життєвого світу в цілому.

ОСВІТА І РЕЛІГІЯ: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМИН

Кожне покоління людей завершує роботу своїх попередників, готує ґрунт для своїх нащадків, а в особливо переломні періоди історії, докорінно змінює існуюче, чим, власне, і переймається сьогодні молодь та співвітчизники.

Означена обставина змушує нас привернути увагу до тих бар'єрів, що гальмують обізнаність молоді з релігією та мораллю, яку обстоює й утворює церква.

Перший із цих бар'єрів — недостатня поінформованість про релігію та закономірності системного розвитку, природу причетності релігії до смислоттєвої проблематики.

У навчальній літературі та науково-методичних публікаціях ще недостатньо висвітлюється те, що релігія є системою значень і смислів, орієнтованих за змістом освячення й закріплення соціального досвіду. Тож без уваги залишається те, що релігія:

- виокремившись із синкретизму первісної свідомості в самостійну сферу духовного буття залишилась по-суті синкретичною; що сфера сакрального й мирського в релігії органічно взаємопов'язані, і правомірно вести мову в такому разі як про світську культуру, так і про релігійну;

- сфера мирськості в релігії постійно звужується, секуляризується. Це одна з тих закономірностей буття людності, без врахування якої неможливо сформувати в молоді наукове уявлення про соціокультурний поступ.

Другий пізнавальний бар'єр стосується неадекватності сприйняття людиною однієї й тієї ж інформації з різних світоглядних позицій. Скажімо, церква обстоює своє право й свою здатність «виправити» і «гуманізувати» соціальне буття з допомогою християнської моралі. І «мораль без релігії є дерево, відірване від свого кореня, — дерево без плодів» — реалізація без відповідної моралі [10, 39].

Чому це так? І що саме треба розуміти під мораллю взагалі й мораллю релігійною зокрема? На це запитання навряд чи можна відповісти краще, ніж зробив це релігійний філософ Ф. Шлейєрмахер, погляди якого вважаються вихідною точкою німецького протестантського богослов'я. Зусилля людини, пише Ф. Шлейєрмахер [11, 81-82], «...спрямовуються її моральністю. Однак ця моральність є дещо іншим, ніж благочестя... моральність виявляється завжди втручанням у ціле. Тому моральність суцільно пов'язана зі свідомістю свободи, до сфери якої належить усе, що вона творить; *благочестя, навпаки, зовсім не прикріплює до цієї сторони життя, і також життєво в протилежній сфері необхідності, де нема ніякої самостійності діянь окремої особи*» (курсив наш — Ю.Т.), тобто в царині надприродного, одвічних істин та волінь Всевишнього. Відповідь та роз'яснення із цього приводу знаходимо в історії етики та релігієзнавстві. Дослідники цих напрямків філософського знання привертають увагу до факту обернутості євангельського вчення як у бік людини, так і до осуду рабовласницьких порядків Римської імперії, на руїнах якої утворено Христову церкву.

Відтак — Христос виявляється суворий до одних і милосердний до інших. І тому християнство та його мораль виникає не зненацька, а на протигагу

Юрій Терещенко. Віра як світоглядний креатив життєдіяльності людини

рабовласництва та моралі рабовласників. І додамо до цього те, що ця мораль характеризується звеличенням людини, як вищого творіння Бога, укоріненням ідеї рівності всіх людей перед Богом у гріхах, вимогами любити до господа та ближніх, долати зло добром тощо.

Словом, педагогічна наука нині має подбати про те, щоб наявні в спеціальній філософській літературі матеріали щодо своєрідності та природи християнської моралі знайшли своє належне роз'яснення в навчальній літературі. Це, гадаємо, допоможе зняти пізнавальний бар'єр, пов'язаний із нинішніми різночитаннями поняття моралі. І остання постане в такому разі в закладах освіти із урахуванням її серцевини — благочестя, мотивацією заповідневолення та обстоювання мотивованого дистанціювання від задрощів, гордині та схильностей до інших видів гріховного. Бо найістотніше для християнина, за вимогами морального богослов'я, — дбати не про тлінне, а про злиття з нескінченним, про єднання та перебування з вічним щомиті [11, 149-150]. Тобто піклуватися про благочестя, яке для християнина є тим самим, що й прагнення до безсмертя. З погляду на означене, вартим уваги є факт консерватизму сакральної культури, бо «працює» він не тільки на стабілізацію суспільного буття в особливо переломні для народу історичні моменти, а й приховує в собі «внутрішню секуляризацію» релігії. Ця обставина віддзеркалюється, на жаль, здебільшого в спеціальній науковій літературі. А наявне щодо цього в навчальній літературі зараз навряд можна вважати віддзеркаленням того, що **імперативи християнського образу мислення секуляризуються, зазнають ерозії, корозії, формалізуються та знецінюються**. Прямий наслідок цього — неухильне зменшення чисельності справжніх християн і зростання номінальних, поширеність християнського вільнодумства, масове дотримання не етики, а етикету християнства, наявність позацерковних утворень тощо [14, 46-47].

Факт еволюціонування релігії супроводжується в суспільній свідомості неухильним підвищенням статусу світського. Власне, набутки науки, техніки, утворення демократичних форм державності — це результат саме цього еволюціонування. Доцільно згадати в такому разі про:

— наполягання І. Г. Песталоцці на важливості використання в навчанні віри та любові з метою піднесення гідності людини, посилення її морального саморозвитку [13, 213-214];

— послугування центральним поняттям релігії «Бог» людьми далекими від конфесійних належностей, що часто-густо слугує їм за метафору розуміння вищих ідеальних цінностей, що завжди вели й вестимуть людей за собою;

— невиправданість наполягань педагогів-науковців щодо запровадження у світському виховному процесі сповіді, каяття й т.п. [4, 13].

Крім уже зазначеного раніше слід вирізнити прогнози науковців щодо ймовірного статусу освіти в ХХІ ст.

Відомий російський педагог-науковець, автор ґрунтовних праць із філософії освіти Б. С. Гершунський одну зі своїх останніх монографій

ОСВІТА І РЕЛІГІЯ: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМИН

присвятив з'ясуванню обставин того, чому освіті судилося стати й бути релігією третього тисячоліття. Провідна його думка щодо цього така. «За своїм духовним потенціалом і за суспільним статусом освіта може й повинна взяти на себе функцію нового, вибудованого на якісно іншій джерельній основі віровчення, і в цьому смислі, у цьому своєму статусі, — може й повинна стати світовою релігією, прийти на зміну... містичному вченню, заснованому на ірраціоналізмі, сліпій вірі та бездоказовій аксіоматиці, яка не відповідає духовним *запитам розвитку людства й... перетворюється на гальма його прогресивного розвитку*» [15,21].

До цієї думки Б. С. Гершунського приєднатися варто тільки в тій її частині, де йдеться про новий суспільний статус і можливості освіти перебирати на себе справу креатора соціально нового, тобто роль інтелектуального важеля соціокультурного поступу. А дещо підсилити це міркування можна так. Освіта є нічим іншим, як осередком надбань духовної культури й соціальним інститутом плекання в людині людського духу. Тобто освічена людина багата своєю різноманітністю, а отже — має бути у в принципі терпимою до інших. Що, на жаль, навряд можна сказати про релігію. І додамо до цього таке. Покликання нинішньої школи зовсім інше, ніж за часів авторитарного навчання, якою вона силується сьогодні позбутися, її покликання нині — «вчитувати» із вихованця те, що йому притаманне та повсякчас перебирати це вчитане на себе [, 19]. Тому школа має стати й уже в недалекому прийдешньому бути не тільки храмом науки, а й храмом культури, допомагати людині визначитися із власною віросмисловою природою: громадянською й професійною відповідальністю.

Для нас неприйнятна частина твердження Б. С. Гершунського щодо освіти як релігії нинішнього тисячоліття. Мало ймовірно, що замінити віру релігійну на віру світську вдасться. Більше того, цього не відбудеться, бо релігія є специфічним соціокультурним утворенням. Вона має **в суспільному бутті власну нішу, котру ніколи не втратить**, нехай навіть у звуженому, дедалі все більш ущільненому вигляді. Адже створити потужний механізм почуттєво-емоційного стимулятора й фіксатора уявлень людини, яким є релігійний культ, неможливо з допомогою найновітнішої техніки — на цьому наполягає Б. С. Гершунський. *А як не брати до уваги це таке.* У суспільстві завжди будуть люди із психологічними потребами в релігії, зокрема, у захисті з боку Всевишнього та спроможності якщо не любити, то розуміти інших як створених за образом та подобою Бога.

Замість післямови

Тема віри як персоналізованого світогляду стосується зусиль як педагогів, так і менеджерів освітньої науки. Теоретичне й практичне її розв'язання ускладнюється суспільно-політичною нестабільністю країни, нетривалістю, за історичними вимірами, наших нинішніх соціокультурних перетворень, і, звісно, — інтенсивними зусиллями церкви, спрямованими на

Юрій Терещенко. Віра як світоглядний креатив життєдіяльності людини

те, щоб вселитися в освітньо-виховний простір. Дехто з дослідників цієї проблеми констатує таке. Процес цього вселення «вийшов з-під контролю держави, і повернути ситуацію в русло чинного законодавства їй не під силу ... без внутрішньої напруги тут не обійтися» [17, 46]. Зрозуміло, що йдеться про напругу інтелектуальну, радше — зусилля вчених, які безпосередньо займаються політичною філософією та філософією освіти, дбають про духовний креатив та захист Конституції, формування основ соціального буття, ідеологію й стратегію вітчизняного соціокультурного поступу. І не менш конкретно та вагоме слово мають сказати щодо цього також релігієзнавці, правознавці, фахівці із прикладних етико-педагогічних питань тощо.

Словом, тема персоналізованого світогляду та освітньо-віросмислової траєкторії національної системи освіти є такою, що стосується конституційних вимог, і очікує свого комплексного, а головне — компетентного розв'язання. Тільки в такому разі можна сподіватися, що й педагоги та широка громадськість отримають вичерпну відповідь на безліч далеко не риторичних запитань. Що, скажімо, ховається за поняттям «наукове знання» із погляду зростання людської душі? Чому сучасна вітчизняна педагогічна наука не переймається світоглядним вихованням молоді так, як робила це вона колись? Чи можна вважати політизацію релігії умисним маніпулюванням свідомістю людей? Чому школа й церква різняться у своїх зусиллях виховати людину моральною та духовно зрілою? Чому «метушне виснаження цивілізації» вважає американський філософ Е. Тоффлер обстоювання автономності в суспільному бутті? [18, 416]

Не розібравшись із запитаннями такого роду, навряд можна перейматися сьогодні траєкторією та технологіями креативного навчання, віросмисловим самовизначенням молоді й, звісно ж, справою привнесення релігійного сегменту до навчально-виховного процесу. Наведемо в зв'язку із цим слова Ф. Шлейєрмахера про недопустимість однозначності в розумінні релігії: кожна «релігія має деякі сильні риси й досить характерну обмежену фізіономію». І жодна із цих рис «не реалізується повністю» релігією. «Я прошу вас не зараховувати до релігії всього того, що ви знайдете в її героїв та священних пам'ятках» [1.1, 215, 238, 240].

Не всі, звісно, пристануть до наших міркувань та тверджень щодо тлумачення віри як персоналізованого світогляду та збагачення етико-релігійного сегменту світської освіти. Можливо, їх вважатимуть надуманими або позбавленими достатньої аргументації. Однак ніхто не заперечуватиме того, що порушені питання стосуються першорядних завдань педагогічної науки, життєдіяльних імперативів, необхідних молодій людині, щоб увійти до світу, мати власну духовну автономність, самовизначитися зі смислами свого буття й свідчити себе іншим Людиною.

ОСВІТА І РЕЛІГІЯ: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМИН

Література:

1. *Михальченко Н.И.* Украинское общество: трансформация, модернизация или лимитроф Европы. — К.: Ин-т. социологии НАЛУ, 2001. — 440 с.
2. *Гессен С.И.* Педагогические сочинения. — Саранск: «Красный октябрь», 2001. — 564 с.
3. *Додонов Б.И.* Эмоция как ценность. — М.: Политиздат, 1978. — 272 с.
4. *Герbart И.* Общая педагогика / Избранные педагогические сочинения. Том 1. — М.: Гос. учеб-педаг. изд-во Наркомпроса РСФСР, 1940. — 291 с.
5. *Дистверг А.* Руководство к образованию немецких учителей / Избранные педагогические сочинения. — М.: Гос.учебн-педаг. изд-во Минпроса РСФСР, 1956. - 375 с.
6. Энциклика «Вера и разум» (FIDESEFRATO) святейшего Папы Римского Иоанна Павла II. — М.: Из-во Францисканцев, 1999. — 148 с.
7. *Юркевич П.* Історія філософії права. — К.: «Український світ», 2000. — 756 с.
8. *Юнг К.* О становлении личности. Бог и бессознательное. — М.: Олимп, 1998. — 480 с.
9. *Егоров В. С.* Философия открытого мира. — М.: Московский психолого-социальный институт, 2002. — 320 с.
10. Курс православно-христианского нравоучения. — Харьков, 1914. — 159 с.
11. *Шлейермахер.* Речи о религии. Монологи. — М-К: «Иск», 1994. — 432 с.
12. *Колодний А.* Проблеми і перспективи християнства ХХІ ст. / Християнство. Контекст світової історії та культури. Науковий збір. — К: Гнозис, 2000. — 234 с.
13. *Песталоцци ИГ.* Лебединая песня. Избранные педагогические сочинения. В 2-х томах. — М.: Педагогика, 1981. — Т2.
14. Школа і релігія. Круглий стіл // Директор школи, ліцею, гімназії. — 2003, № 3.
15. *Гершунски Б. С.* Образование как религия третьего тысячелетия: гармония веры, знания. — М.: Педагогическое общество России, 2001. — 128 с.
16. *Зинченко В.П.* Психологические основы педагогики (Психолого-педагогические основы построения системы развивающего обучения Д.Б.Эльконина—В.В.Давыдова). — М.: Гардарики, 2002. — 431 с.
17. *Кочан Н.* Відокремлення школи від церкви в координатах відкритого суспільства // Людина і світ. - 2000, № 9.
18. *Тоффлер Э.* Третья волна. - М.: АСТ, 1999. - 784 с.

Юрий Терещенко. **Вера как мировоззренческий креатив жизнедеятельности человека**

В статье идет речь о вере как векторе педагогических усилий и смысловом различении веры церковью и школой, о значении веры для создания гражданского общества, укоренения толерантности, личностно-ориентированного обучения. Вера характеризуется как убеждение, персонализированное мировоззрение, отправная точка жизненных усилий, сознательное принятие человеком истинного на основе переживания субъективно-значимого, как обязательное дополнение к аргумента-

Юрій Терещенко. Віра як світоглядний креатив життєдіяльності людини

ции разума и т.д. Обращается внимание на толкование веры как доверия человека к себе, наличия сформированного собственного закона смысловой жизнедеятельности. Определяются вопросы, которые могут быть предметом дискуссии о вере как персонализированном мировоззрении. Высказываются суждения о религиозном сегменте созидания педагогической наукой образовательно веросмысловой траектории.

Yuriy Tereshchenko. The Faith as Outlook Creative Base of the Person's Vital Activity

The faith as a vector of the pedagogical efforts and the semantic alternative version of the faith in church's a school's interpretation, the significance of the faith for civil society's becoming, introduction of a tolerance, personal and oriented training were examined in the given paper. The faith is characterized as conviction, personalized outlook, starting point of life efforts, conscious perception of true sense by person on the base of feeling of subjective and significant experience, as obligatory addition to mind's argumentation etc. The faith's interpretation as a confidence of the person to him/herself, presences of created personal law of meaning vital activity are considered. The debatable questions about the faith as the personalized outlook are determined. The judgments about religious segment of creation of educationally faith-meaning trajectory by pedagogic science are formulated.